

Asia: VN/9727/2025

## **Lausuntopyyntö hallituksen esityksestä eduskunnalle vammaispalvelulain 2 §:n muuttamiseksi**

### **Lausuntopyynnön kysymykset**

#### **1. Lausunnonantajan organisaatio**

Tutkija

#### **2. Auttaako elämänvaiheita koskeva säännös yhdessä säännöskohtaisten perusteluiden kanssa arvioimaan, milloin on kyse sellaisesta avun ja tuen tarpeesta, johon tulee vastata vammaispalvelulain mukaisin palveluin?**

En osaa sanoa

#### **Voit halutessasi perustella vastausta tai lisätä muutosehdotuksen**

Elämänvaihe-käsitettä voisi olla tarpeen täsmentää: jää epämääräisyyttä, joka voi johtaa tulkintojen hajanaisuuteen ja siten erilaisiin käytäntöihin, jotka palvelujen käyttäjät tai hakijat kohtaavat. Lisäksi täsmentäminen liittyy vammaispalvelujen ytimeen eli pitkäkestoisuuteen ja taipumukseen ylittää eri elämänvaiheet.

Ks. kohta 5.

#### **3. Turvaako esitys vammaispalveluita aiemmin saaneiden vammaisten henkilöiden oikeuden saada vammaispalveluita myös ikääntyessä?**

Kyllä osittain

#### **Voit halutessasi perustella vastausta tai lisätä muutosehdotuksen**

Keskeinen kysymys liittyy yleis- ja erityislain suhteeseen.

Kyse on paitsi vammaisena ikääntymisen ja ikääntyneenä vammautumisen kysymyksistä, niin myös laajemmin vammaisen ihmisen elämänculusta ja palvelutarpeista mahdollisine muutoksineen eri elämäncvaiheissa tai -tilanteissa.

Ks. kohta 5.

#### **4. Täydentääkö elämäncvaiheita koskeva säännösehdotus jo hyväksyttyä soveltamisalakokonaisuutta riittävästi sen turvaamiseksi, että vammaispalvelulaki säilyy erityislakina?**

En osaa sanoa

**Voit halutessasi perustella vastausta tai lisätä muutosehdotuksen**

Ks. kohta 5.

#### **5. Mitä muuta haluat sanoa esityksestä?**

Elämänckulkuun sitoutuminen on vammaispalvelujen erityispiirre palvelujärjestelmässä: ei pyritä asiakkuuden päättämiseen (vrt. useat muut sote-palvelut), vaan vammaispalvelujen merkitys ulottuu usein yli eri elämäncvaiheiden. Sen vuoksi muun muassa 1) jatkuvuus sekä 2) yksilöllinen tuen tarve suhteessa elämäntilanteeseen ja myös elämänckulkuun avautuvat vammaispalveluissa eri tavoin kuin useissa muissa sote-palveluissa. Elämisen olosuhteiden tunnistaminen on tärkeää suhteessa elämäntilanteeseen (osana yksilöllisen tuen tarpeen arviointia).

Seuraavassa muutamia havaintoja esityksessä mainituista lapsuuden ja nuoruuden elämäncvaiheista, lista ei ole kattava edes näiltä osin: Lapsuuteen liittyy muun muassa kehittyvien valmiuksien ajatus, sekä lapsuus erityisenä, ainutlaatuisena elämäncvaiheena itsessään: myös vammaispalveluissa asioiville lapsille. Nuoruus on usein taitekohta myös palvelujärjestelmässä. Ikäihminen voi vammautua erilaisista syistä (ei vain tapaturma), josta voi seurata vammaisuuteen liittyvä palvelutarve. Vammaisen henkilön ikääntyminen voi aktualisoida vammaisuuteen liittyviä tuen tarpeita lisää verrattuna aiempiin elämäncvaiheisiin. Vammaisuuteen liittyvän palvelutarpeen tunnistamisen tai tunnistamattomuuden elämänckululliset seuraukset voivat olla pitkät. Esimerkki: voi olla, että palvelutarve tunnistetaan tai aktualisoituu niin sanotusti vasta ikääntyneenä.

Eri palvelujen, siis yleis- ja erityislakien mukaisten palvelujen väliin putoamiseen on tärkeä kiinnittää erityistä huomioita. Huomioitavaa: Lainvalinta sekä riittäviin ja tarkoituksenmukaisiin palveluihin pääsy. Muita keskisiä asioita: Voidaanko ensisijaisilla palveluilla vastata palvelutarpeeseen, tai mihin niillä tarkoituksenmukaisesti voidaan vastata? Ts. mihin palvelutarpeeseen ne ovat rakenteistuneet tavanomaisesti vastaamaan?

Tietopohjaa uuden lain soveltamisesta tarvitaan: systemaattisen seurannan lisäksi tutkittua tietoa elämänckulkuun kiinnittyvästä vammaispalvelujen suhteesta ja elämänckulullisista vaikutuksista, myös vaikuttavuudesta.

Elämänvaihetermi voi jäädä etäälle tai soveltamiskäytännössä tarjota vain osittaista tukea soveltamiseen ja palvelutarpeen tunnistamiseen.

Vaikka elämänvaihetermi tulisi käyttöön, täsmentämistä sekä valmiuksia eri elämänvaiheiden ja niihin liittyvien yksilöllisen tuen tarpeiden sekä elämäntilanteiden (moninaisuuden) jäsentämiseen tarvitaan. Elämänvaiheajattelua voisi avartaa vammaispalveluiden erityispiirteet huomioiden elämäntilanteiden ja elämäntilanteiden näkökulmin, joissa vammaisen ihmisen tuen tarve ymmärretään kontekstuaalisesti. Elämäntilanteiden suhdetta vammaispalveluissa syventävän tutkitun tiedon lisäksi esitystä voisi arvioida tiiviisti CRPD:n näkökulmasta.

Eri elämänvaiheiden \_sisällä\_ vammaisuuden ja elämäntilanteiden sekä yksilöllisen tuen tarpeiden moninaisuuden huomiointi: vammaisten ihmisten elämäntilanteiden moninaisuuden tunnistaminen ja myös tukeminen kiinnittyy vammaispalvelujen ytimeen. Esimerkiksi: Millaisia elämän- ja palvelupolkuja vammaisille nuorille aikuisille aukeaa? Tai miten vammaisten lasten elämäntilanteiden moninaisuus suhteessa kasvun ja oppimisen mahdollisuuksiin turvataan: huomioiden kehittyvät valmiudet, turva omatahtisuuteen myös.

Yhdenvertaisuuden ohella myös muun muassa itsemääräämistä vammaispalveluissa ja elämäntilanteissa on tärkeää auki kirjoittaa.

Vammaispalveluille on tyypillistä pitkäkestoisuus suhteessa asiakkaidensa elämäntilanteeseen: ”vammaissosiaalityössä asiakassuhteet ovat pitkiä, jopa elämän mittaisia”, ovat todenneet jo Kivistö & Hautala, 2020, 259 (”Dokumentoitu asiakaslähtöisyys? Vammaissosiaalityön prosessit asiakasdokumenttien kuvaamana.”). Lisäksi erilaiset niin sanotut elämäntilanteelliset nivelkohdat, esimerkiksi siirtymä lapsuuden ja nuoruuden palveluista aikuisuuteen voivat vaatia erityistä huomiota vammaispalvelujen asiakkuudessa. Käytännössä tämä merkitsee muun muassa sitä, että vammaispalvelut ja niiden vaikutus ulottuvat tyypillisesti \_yli\_ eri elämänvaiheiden: palvelut eivät kilpisty välttämättä yhteen tai tiettyyn (selvääjälleen) elämänvaiheeseen. Tämä seikka havainnollistaa vammaispalvelujen omaleimaisuutta osana sote-palveluja ja vammaissosiaalityön erityistä osaamista vaativaa tehtävää.

Tarvainen Merja  
Itä-Suomen yliopisto - Yhteiskuntatieteiden laitos